

FAGLIG INTERNATIONALISME FØR ANDEN VERDENS- KRIG

ANDEN DEL:

Amsterdam Internationalens politik og strategi 1919-1940

Af Knud Knudsen

Artiklen behandler den socialdemokratiske faglige Internationales politik og strategi efter Første Verdenskrig. Hvor en aktivistisk profil i starten kendetegnede Amsterdam Internationalen, blev indsatsen i forhold til folkeforbundssystemet dominerende fra midten af 1920'erne. Målet var at fremme international regulering af arbejdsforhold, men resultaterne var begrænsede.

Efter verdenskrigens afslutning i 1918 gendannedes arbejderne internationale organisationer i de følgende år, nu i både socialdemokratiske og kommunistiske former. For en overordnet betragtning stod arbejderbevægelsen stærkere efter krigen end før, og den styrke forsøgte den at gøre gældende under fredsforhandlingerne i Paris i 1919. Her var der blandt de sejrende stormagter almindelig enighed om, at opgaven var at skabe grundlaget for et demokratisk Europa – “to make the world safe for democracy”. I denne forestilling lå bl.a. tanken om national selvbestemmelse som en del af demokratiet. Alt i alt var det store fredspøjet i Paris omgærdet af en optimistisk tro på at kunne skabe grundlaget for demokrati, national selvbestemmelse og opbygningen af en international retsorden. Denne optimisme deltes af arbejderbevægelsen, også selv om den ikke fik opfyldt alle sine ønsker til en fredsoffening efter krigen. Fra arbejderbevægelsens side blev der lagt vægt på at få anerkendt det grundlæggende synspunkt, at freden også måtte have et socialt fundament. Dette principielle punkt blev antaget og medtaget i det såkaldte Labour Charter, som blev det nye ILO's principgrundlag. Den internationale arbejderbevægelse knyttede store forventninger til det Internationale Arbejdsbureau (ILO), som blev en del af Folkeforbundssystemet. Det er opfattelsen i det følgende, at den faglige Amsterdam Internationale gennem hele mellemkrigsperioden forblev forpligtet på de idéer, som lå til grund for det Folkeforbundssystem, som blev skabt i 1919.

For det andet er det opfattelsen, at den internationale fagbevægelse på flere måder var “moderne” i sin politiske og strategiske tænkning. Den tænkte mere “europæisk” end de fleste andre aktører på den internationale scene. Den tænkte i keynesianske baner og økonomisk planlægning før de fleste vestlige økonomer, og den påpegede de politiske konsekvenser af socialpolitiske for-

sømmelser. Problemet var blot, at den stod ret alene med al denne rigtige indsigt. Afmagten lyser ud af de mange debatter i Amsterdam Internationalen.

I denne artikel behandles en række temaer, som kan bidrage til at indkredse det strategiske grundlag for den faglige internationalisme mellem de to verdenskrige, som den kom til udtryk i Amsterdam Internationalen. De faglige internationalister tilhørte gruppen af "ægte" europæere og fortalere for en international retsorden i en tid, hvor sådanne tanker kun var svagt funderet blandt politiske magthavere i Europa. Det kan virke en kende naivt i dag, og i Amsterdam Internationalen advarede den hollandske sekretær Edo Fimmen da også imod at knytte for store forhåbninger til Folkeforbundssystemet. I hans koncept var fagbevægelsen en bevægelse uden for systemet. Fimmens aktivisme led imidlertid et afgørende nederlag under Ruhrkrisen i 1923, og herefter fik indsatsen i forhold til Folkeforbundssystemet en dominerende plads i Amsterdam Internationalens virke. Den afholdt sig ikke fra at kritisere Folkeforbundet, men så en hovedopgave i at få Folkeforbundet til at leve op til egne målsætninger, dvs. bruge magt mod Hitler, når han krænkede fredsaftalen fra Versailles; at bruge magt mod Mussolini, når han overfaldt Abessinien; at støtte republikken i Spanien mod Francos oprørere. Selv da det stod klart for alle og enhver i Europa, at Folkeforbundet var sat ud på et sidespor i europæisk politik, brød Amsterdam Internationalen ikke med den kritiske legalisme.

I denne "legalisme" lå først og fremmest tanken om at fremme sociale reformer og international regulering af arbejdsforhold gennem ILO og grundlæggende en tro på at kunne opbygge en international retsorden gennem Folkeforbundet. For de nationale socialdemokratiske fagbevægelser blev Amsterdam Internationalen en slags "internationalt arbejderparlament", hvor de nationale bevægelser kunne koordinere deres krav over for Folkeforbundet og ILO.

Historieskrivning

I begge sine fremstillinger af Amsterdam Internationalen har Geert Van Goethem fremhævet, hvordan fagbevægelsen lagde vægt på at udfylde sin rolle i det nye repræsentative system, som blev skabt med fredsaftalerne efter krigen. Heri så man "et af de mest oplagte og lovende aktivitetsområder for den nye faglige Internationale".¹ Han noterer også skuffelserne over de manglende resultater. Det viste sig snart, at Det internationale Fagforbunds håb om, at regeringer kunne forpligtes til at ændre sociale love eller arbejdsmarkedspolitik som følge af internationale konventioner var uden bund i realiteternes verden. Det var urealistisk at forestille sig, at den nationale suverænitet kunne underordnes internationale aftaler, skriver Van Goethem.² Det internationale Fagforbund måtte desillusioneret erkende Folkeforbundets manglende gennemslagskraft og manglende vilje til at handle. Van Goethem har leveret de autoritative fremstillinger af Amsterdam Internationalens historie. Nyttig er tillige oversigtsværket *Forty-Five Years International Federation of Trade Unions 1901-1945*, som generalsekretæren i Amsterdam Walther Schevels udarbejdede efter krigen.³

I lyset af Amsterdam Internationalens prioritering af ILO og Folkeforbundssystemet bliver historieskrivningen herom også interessant i denne sammenhæng. Igennem nogle år har der været gang i en revurdering af Folkeforbundet i mere positiv retning. Nyere historieskrivning har i højere grad fremhævet de resultater, som Folkeforbundet trods alt opnåede, og netop ILO er blevet fremhævet. Det "reviderede" syn på Folkeforbundet og herunder ILO kunne allerede findes i Antoine Fleurys artikel fra 1998 i *The League of Nations: Towards a New Appreciation of Its History*, der lagde op til en revurdering af Versaillesfreden efter 75 år. Når det gælder ILO vil det være misvisende "at tale om fiasko eller kortvarige resultater", mener Fleury, der dog samtidig anerkender, "at det viste sig vanskeligt at

overtale nationale stater til at efterleve målsætninger, fremført fra starten af ILO".⁴ Også Zara Steiner anerkender i sit monumentale to-bindes værk om Europas internationale historie mellem de to verdenskrige, at Folkeforbundet op igennem 1920'erne løste konflikter, primært hvor stormagterne ikke ønskede at blive involveret, i sager vedr. mindretalsbeskyttelse, flygtningeproblemer m.m.⁵ Ikke desto mindre står hendes hovedkonklusion dog fast: Folkeforbundet var en fiasko. Selv om vi anerkender de fremskridt, der blev gjort, og de resultater, der blev opnået, "kan vi ikke se bort fra den bedrøvelige kendsgerning, at i de sidste år af 1930'erne blev Folkeforbundet opfattet som det, det reelt var, en fiasko."⁶

Kildegrundlaget for denne artikel er materialet i det danske LO Arkiv vedr. Den internationale Faglige Central. Væsentlig i denne sammenhæng er især det omfattende materiale vedr. kongresser og repræsentantskabsmøder (beretninger, udkast til programmer m.m.), men også talrige udtalelser, resolutioner m.v. fra hovedkontoret, hvoraf nogle blev udsendt i den trykte bulletin fra IFC.⁷

Freden i Paris og Folkeforbundet

For at forstå det strategiske og politiske grundlag for Amsterdam Internationalens virke 1919-34 er det nødvendigt at medtænke tilblivelsessituationen. Internationalen blev til i euforien omkring Folkeforbundets oprettelse, og det er som nævnt min opfattelse, at den tænkning, som lå til grund for Folkeforbundssystemet, blev en bærende grundpille i den internationale arbejderbevægelses politik og strategi efter Første Verdenskrig.

Under krigen havde arbejderbevægelsen opstillet en række krav til fredsftalerne efter krigen.⁸ Grundsynspunktet var, at en varig fredsslutning også måtte bygge på et økonomisk og socialt fundament: ingen varig fred uden demokrati og social retfærdighed. På konferencen i Bern i 1919 blev der

udarbejdet resolutioner med krav til fredsbestemmelserne, omfattende krigsskyld og krigsskadeserstatninger, et internationalt Folkeforbund, territoriale spørgsmål, demokrati og diktatur, samt et udførligt program for international arbejderbeskyttelse. Det afsluttende punkt 15 i dette program var etableringen af en permanent kommission under et kommende Folkeforbund, der skulle virke for fremme af international arbejderbeskyttelse.⁹

Da "fredsmagerne" samledes i Paris, var den internationale fagbevægelse umiddelbart mest interesseret i den kommission, som skulle beskæftige sig med arbejderspørgsmål. I denne kommission på 15 personer – med bl.a. prominente folk som Samuel Gompers, Leon Jouhaux, Emile Vandervelde og G.N. Barnes – nåede man til enighed om at foreslå oprettelse af en permanent kommission under Folkeforbundet med repræsentanter for regeringer, arbejdsgivere og fagbevægelse. Den skulle kunne vedtage resolutioner og anbefalinger, ikke af bindende eller lovmæssigt forpligtende karakter, men anbefalinger, som det ville være op til de nationale regeringer at gennemføre i praksis. Der blev vedtaget nogle generelle principper, hvoraf det første lød: "En universel og varig fred kan kun etableres, hvis den er baseret på social retfærdighed." Organisationen skulle indkalde til årlige konferencer og arbejde med emner som regulering af arbejdstid, arbejdsløshed, minimalløn, beskyttelse af arbejdende kvinder og børn, organisationsret, alderdomsunderstøttelse m.v. Dette "Labour Charter" indgik som kapitel 13 i Versailles-traktaten med Tyskland.¹⁰

Der er ingen tvivl om, at fagforeningerne så vedtagelsen af dette Labour Charter og oprettelsen af ILO som deres værk, og de knyttede store forhåbninger til det nye ILO. Var det et udslag af selvovervurdering? Ikke helt. Den sociale og økonomiske tolkning af krigen – og freden – var ikke en, som den tids europæiske statsledere ville skrive under på; sociale temaer indgik overhovedet

ikke i Wilsons oprindelige oplæg.¹¹ Det var en dimension, som kom med i fredsaftalen i kraft af den internationale arbejderbevægelse. Når den faglige Internationale siden fastholdt troen på Folkeforbundssystemet, kunne en del af forklaringen være, at der i starten faktisk blev opnået resultater.

Det internationale Fagforbund var repræsenteret på Washington-konferencen senere på året med det mål at få vedtaget en forpligtende resolution om 8-timersdagen. Konventionen blev vedtaget, og igen så de europæiske fagforeningsfolk det som en sejr.¹² Den nye Arbejdsorganisation fik sæde i Geneve, og den respekterede franske fagforeningsmand Albert Thomas blev dens første præsident. I forhold til ILO havde Det internationale Fagforbund insisteret på, at både Tyskland og Østrig skulle med, og man fik sin vilje i ILO, mens Tyskland måtte vente flere år på at blive medlem af Folkeforbundet.

Fagbevægelsen havde fokus på de sociale og økonomiske sider af fredsforhandlingerne, men undlod dog ikke at markere sin modstand mod Versailles-traktatens skrappe krav om tyske krigsskadeserstatninger. Kritikken af fredsbetingelserne – og især krigsskadeserstatningen – blev et tilbagevendende tema i Det internationale Fagforbund. Krigens sejrherre gav simpelthen den nye tyske republik de sværeste eksistensbetingelser og vanskeliggjorde arbejdet for at få den europæiske økonomi på fode igen. Havde vestmagterne ikke indtaget den reaktionære holdning til Weimarrepublikken, var Hitler måske aldrig kommet til magten, funderede Schevenels i 1956. "Faktum er, at Weimarrepublikken ikke nød større opmuntring fra den franske eller britiske regering."¹³ Mens revanchistiske politikere i Frankrig og England gik i gang med at overbyde hinanden m.h.t. de tyske krigsskadeserstatninger, holdt den europæiske fagbevægelse med en englænder i spidsen fast i, at det nye tyske demokrati skulle have en chance, og at hensynet til en genetablering af den europæiske økonomi måtte have

høj prioritet. Dette standpunkt blev siden fastholdt og fremført, når konflikterne om den tyske krigsgæld kom op.¹⁴

Selv om Det internationale Fagforbund kunne have ønsket sig en stærkere social profil i Versaillesfreden, så var der grundlæggende en tro på at kunne bruge det nye ILO til fremme af social lovgivning i Europa. Den internationale fagbevægelse havde vundet en første sejr ved overhovedet at få den sociale dimension ind i Folkeforbundspagten.

Amsterdam og Moskva – socialdemokrater og kommunister i den internationale fagbevægelse

Anti-kommunismen var fra starten et markant træk ved Amsterdam Internationalens politiske profilering.¹⁵ For så vidt var den skarpe afgrænsning over for kommunismen i Moskva forståelig i betragtning af de barske anklager, som den Røde faglige Internationale (stiftet i 1921) rettede mod fagforeningerne for at have været militarismens håndgangne mænd under krigen og støttet de krigsførende stater.¹⁶ Forholdet mellem Amsterdam og Moskva blev et tema på de første kongresser i Rom 1922 og Wien 1924 og fyldte en del i tiden frem til kongressen i Paris i 1927. Amsterdam insisterede på det demokratiske grundlag og på fagforeningernes uafhængighed af staten.

Berøringsangsten i forhold til kommunisterne omfattede i starten ikke alle. Generelt var der i arbejderkredse i mellemkrigstiden en udbredt sympati for den russiske revolution. Edo Fimmen prioriterede enhed i arbejderbevægelsen højt, og engelske fagforeningsfolk så også pragmatisk på forholdet til kommunisterne. I sit selvbiografiske værk skrev Walter Citrine, at han kunne have svært ved at se forskel på en kommunist og en militant socialistisk fagforeningsmand. Efter hans opfattelse var der ikke nogen grund til at bekymre sig særligt om kommunisterne i fagbevægelsen. Han fandt siden

Arbejderrepræsentanterne til ILOs arbejdskonference i Geneve 1924. (Foto, Arbejdermuseet & ABA)

ud af, at fagforeningsledere på kontinentet så anderledes på det.¹⁷ Problemet blev ikke mindre af, at A.A. Purcell i 1924 blev præsident for Amsterdam Internationalen. Purcell var kendt som beundrer af det nye Sovjetunionen og fortaler for samarbejde med kommunister i fagbevægelsen. Han hørte til

på venstrefløjen i britisk fagbevægelse og var indstillet på at virke for enhed i den internationale fagbevægelse. Da Purcell optrådte som hovedtaler på den 6. alrussiske fagforeningskongres i Moskva i 1924 og talte for samarbejde i den internationale fagbevægelse, vakte det furore. Ganske vist tal-

te han på vegne af det engelske TUC, men han var altså også præsident for Amsterdam Internationalen.

Det blev bemærket i Amsterdam, hvor det engelsk-russiske samarbejde blev den store sag i 1924-25. På kongressen i Moskva foreslog den russiske fagforeningsledelse, at

der blev indkaldt til en faglig verdenskonference uden forhåndsbetingelser for deltagelse. Det forslag tog Purcell med hjem til England og forelagde det også i Amsterdam, hvor han fik et henholdende svar. I Det internationale Fagforbunds arkiv findes der et omfattende materiale om denne sag, som alt sammen kredsede om, at russerne var splittelsesmagere og samarbejde umuligt. Den grundlæggende holdning blandt fagforeningsfolkene i Amsterdam var, at den Røde faglige Internationale og de russiske fagforeninger ikke var frie fagforeninger, men underlagt staten; de varetog ikke arbejdernes, men statens interesser.¹⁸ Da Amsterdam ikke ville tale med russerne, inviterede TUC en delegation af russiske fagforeningsledere med formand Tomsy i spidsen til London. I sin selvbiografi beretter Walter Citrine udførligt om disse møder og egne rejser til Rusland. Citrine fik et godt forhold til Tomsy, som han regnede for en ærlig fagforeningsmand.¹⁹ Der blev imidlertid sat en stopper for det engelsk-russiske samarbejde i forbindelse med generalstrejken i 1926, da de engelske fagforeninger takkede nej til et støttebeløb fra Rusland og dermed fremkaldte en kaskade af skældsord fra Moskva.²⁰ Efter den engelske generalstrejke fyldte temaet "Moskva versus Amsterdam" mindre.

Fra radikalisme til legalisme

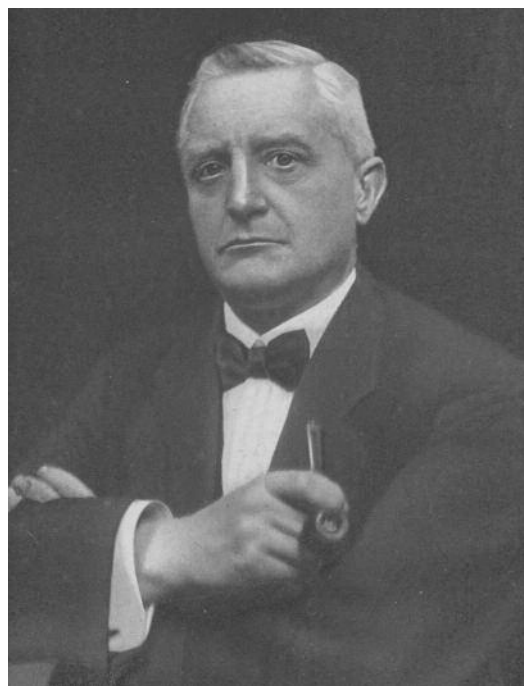
I de første år efter genoprettelsen i 1919 havde Amsterdam Internationalen en ganske aktivistisk profil. Det skulle markeres, at der var tale om en ny og handlekraftig Internationale – til forskel fra den gamle før 1914. Aktivismen kan bedst forstås på baggrund af den arbejderoffensiv, der prægede den umiddelbare efterkrigstid. I Rusland var der revolution. I vest blev 8-timersdagen, som den internationale arbejderbevægelse havde haft på programmet siden 1889, gennemført i en række lande, og den socialdemokratiske arbejderbevægelse, herunder Amsterdam Internationalen, fremførte et radikalt socialise-

ringsprogram. Det var en arbejderbevægelse i offensiven, der så fremad, men også huskede sammenbruddet i 1914.

Det var i høj grad Edo Fimmen, den ene af de to hollandske sekretærer, der tegnede Amsterdam Internationalens aktivistiske politiske profil. Fimmen var dynamoen bag de store aktioner i de første år og bag Internationalens engagement i fredsbevægelsen. Amsterdam Internationalen placerede sig på den pacifistiske fløj og stod i december 1922 som vært ved Verdensfredskonferencen i Haag med godt 600 delegerede; halvdelen af disse var fremtrædende fagforeningsledere fra hele Europa, resten socialistiske politikere og repræsentanter for den europæiske fredsbevægelse. Herfra lød anerkendelse af, at den internationale fagbevægelse markerede sig i den offentlige politiske debat og ikke begrænsede sit virke til faglige emner i snæver forstand.²¹

Begejstringen fra Haag fik ikke lov at vare længe. Den fransk-belgiske besættelse af Ruhrdistriktet i januar 1923 fremkaldte den første alvorlige krise for Amsterdam Internationalen, som måtte erkende sin afmagt. Den var ude af stand til at blive enige om modforanstaltninger over for den franske militære besættelse af Ruhr. Amsterdam Internationalen var handlingslammet og måtte nøjes med at sende en protestskrivelse til Folkeforbundet.²² Edo Fimmen havde set sin generations store opgave i at udvikle den internationale fagbevægelse til en aktiv uafhængig organisation, som kunne mobilisere de folkelige kræfter i en kamp mod krig og militarisme. Den linje led et afgørende nederlag i 1923. Van Goethem ser her starten på et omslag i Det internationale Fagforbund væk fra aktivismen over i noget, der antog karakter af at gøre Internationalen til fagbevægelsens internationale parlament – "a kind of parliament of trade unions".²³

I Amsterdam Internationalen stod den anden sekretær Jan Oudegeest som et modspil til Fimmen. I ham havde legalismen og den socialpolitiske linje en stærk talsmand. Han så opgaven i at fremme arbejdersagen

Jan Oudegeest (1870-1950), hollandsk fagforeningsleder og socialdemokratisk politiker. Han var med til at stifte The International Federation of Trade Unions (IFTU) i 1919. (Foto, Arbejdermuseet & ABA)

gennem repræsentationen i ILO. For første gang i historien var der skabt et forum, hvor arbejdernes interesser kunne fremføres direkte over for stat og regeringer. I store dele af Europa med svage fagorganisationer ville der være mulighed for at gennemføre reformer, som ellers ville være utænkelige. ILO kunne blive et redskab i kampen mod social dumping. Oudegeest så ILO som den internationale fagbevægelses store mulighed. Fra midten af 1920'erne var det hans linje, der tegnede Amsterdam. Uheldigvis var der ingen i den internationale ledelse, der forenede Fimmens aktivisme og Oudegeests legalisme.

Den nye linje slog igennem på kongressen i Paris i 1927, som markerede starten på en ny fase i Amsterdam Internationalens historie.²⁴ Der blev valgt en ledelse med pragmatiske fagforeningsfolk og opstillet en ny

dagsorden for Det internationale Fagforbund, som da talte 26 medlemsorganisationer med ca. 14 millioner medlemmer. Fra Amsterdams side blev der efter kongressen i Paris lagt meget arbejde i at udvikle politikker på centrale områder som afrustning, økonomi og socialpolitik.

I de år syntes mulighederne for internationale aftaler endnu ikke udtømte. Både det økonomiske og det politiske diplomati syntes at fungere efter succesen i Locarno. Ingen kunne imidlertid lukke øjnene for problemerne. For det viste sig snart, at freden i Paris i 1919 ikke lagde grunden til et demokratisk Europa. Allerede i 1920'erne bredte diktaturer og autoritære regimer sig ud over Europa, og demokratiernes afvikling tog fart under den økonomiske krise i 1930'erne.²⁵ I det nordvestlige Europa holdt demokratierne stand, og her blev arbejderbevægelsen en vigtig del af den demokratiske konsolidering. Men i store dele af Europa var demokratiet afskaffet sidst i 1930'erne. Mellemligstiden blev en periode i europæisk historie med kamp mellem demokrati og diktatur, og det betød uhyre vanskelige vilkår for det legalistiske projekt, som måske havde haft lovende udsigter i 1927-28.

Generelt blev den økonomiske og politiske udvikling præget af den dobbelthed, som også kendetegnede Pariserfreden, nemlig det modsætningsfyldte forhold mellem nationalisme og internationalisme: på den ene side den kraftige appel til nationalismen, fordi den for "fredsmagerne" var en del af det demokratiske projekt, og på den anden side tilliden til internationalismen, fordi den for de samme "fredsmagere" var en vigtig del af løsningen på de problemer, som nationalismen måtte afføde, for eksempel problematikken omkring mindretalstigheder i de nye nationale stater.²⁶ Folkeforbundet repræsenterede – som Amsterdam Internationalen – internationalismen og det internationale samfund i et Europa, hvor nationalismen blev dominerende, især i 1930'erne under krisen og med fascismens udbredelse.

Nedrustning

I den "gamle" Internationale før 1914 havde de franske fagforeningsledere forgæves søgt at få anti-militarismen sat på den internationale faglige dagsorden. I den gendannede Internationale efter krigen var anti-militarismen og kampagnen for nedrustning fra starten en del af Internationalens strategiske fundament. I den sag var der overensstemmelse mellem Amsterdam Internationalen og Folkeforbundet. Folkeforbundet var dog længe om at komme i gang på dette centrale punkt. En forberedende komite blev nedsat i 1920, en permanent i 1925, men først i 1931 blev der for alvor taget fat på planlægningen af en international nedrustningskonference i Folkeforbundets regi. Frem til da havde Amsterdam Internationalen været en aktiv fortalere for fredsbevægelsens sag. Det er ikke helt forkert at sige, at Amsterdam Internationalen i 1922 tog det initiativ til en fredskonference, som Folkeforbundet burde have stået som arrangør af.

For Amsterdam Internationalen skulle kampagne for fred have afrustning som højeste mål og ellers virke for dels international kontrol med våben og ammunitionsindustrien og dels gennemførelse af et almindeligt forbud mod fabrikation af våben og handel med enhver form for krigsmateriel.

Generalstrejke mod krigen havde været den gamle socialistiske Internationales politik. Efter krigen fastholdt den faglige Internationale denne parole.²⁷ På kongressen i Rom i 1922 blev der nedsat en komite, som skulle arbejde videre med den praktiske udformning af generalstrejke-parolen: I en krigstruende situation ville første skridt være at indstille al produktion af våben og ammunition. Næste skridt skulle være at standse al transport af krigsmateriel. Disse to skridt skulle fungere som advarsler over for regeringer, der forberedte krig, og forhåbentlig få dem til at afholde sig herfra. Skete det ikke, ville generalstrejken være det tredje og ultimative skridt. Det var det første udkast til en plan, som ikke blev mødt med ubetinget begejstring, i det mind-

ste ikke i nogle af de forbund, som kunne forudse, at de hver gang ville blive spydspidser i en aktion.²⁸

For så vidt havde Amsterdam Internationalen en ganske realistisk tilgang til problemet, når det gjaldt mulighederne for at aktionere mod krigen. Op til kongressen i Wien i 1924 havde sekretær Johannes Sassenbach forsøgt at konkretisere parolen om kamp mod krig og militarisme. Han sammenfattede den i tre hovedpunkter: For det første i "propaganda for at fjerne hadet mellem nationerne". Andet punkt gjaldt "bekæmpelse af krigsfare ved nedlæggelse af våben- og ammunitionsindustrien såvel som af transport af krigsmateriale". Det var straks vanskeligere. "Det er lettere at stille denne opgave end at udføre den", bemærkede Sassenbach. "Der er ikke tvivl om, at ikke alene arbejdsgivere, men også store kredse af arbejderstanden er interesserede i våben- og ammunitionsindustrien. Jeg er ikke ganske sikker på, at det vil være muligt at få disse arbejdere og deres organisationer til, mod deres egne materielle interesser, at virke for nedlæggelse af våben- og ammunitionsindustrien." Disse spørgsmål måtte først behandles på en "fortrolig konference med de organisationer, som kommer i betragtning om, hvorvidt arbejdernes vilje og arbejderorganisationernes magt er til stede." Punkt tre gjaldt forebyggelse af krig ved økonomisk boykotning og international generalstrejke. "Også på dette område har det været let at give opgaver, men gennemførelsen vil volde vanskeligheder." Også her var der behov for "en omhyggelig undersøgelse af, hvad arbejderstanden er i stand til at ville og kunne", før man trådte offentligt frem. Når alt var undersøgt, kunne der indkaldes til en international fagforeningskonference om afrustning.²⁹ Sassenbach var på det rene med, at der kunne ventes modstand fra tusindvis af arbejdere, som var beskæftiget i våbenindustrien. Parolen om at bekæmpe krig med generalstrejke havde ikke virket i 1914 og ville være svær at omsætte i praksis.

Franske Leo Jouhaux var ankermand i nedrustningsspørgsmålet, og der blev lagt mange kræfter i dette arbejde. Da Folkeforbundets nedrustningskonference i februar 1932 nærmede sig, blev der fra Amsterdams side udfoldet store anstrengelser for at lægge et massivt offentligt pres på konferencen. Der blev rundsendt skrivelser til medlemsorganisationerne, som opfordredes til at få vedtaget en resolution, som kunne videresendes til præsidenten for den internationale afrustningskonference.³⁰ Ifølge Schevenels blev resolutionen underskrevet af 14 millioner mennesker, mestendels fagforeningsfolk og socialister.³¹

Mellem den første og den anden konference kom Hitler til magten i Tyskland, og Tyskland forlod kort tid efter nedrustningskonferencen, som således mistede al mening. Ikke desto mindre fortsatte nedrustningskonferencen endnu nogle år. Da det italienske felttog i Abessinien endegyldigt udstillede Folkeforbundets afmagt, stod det klart for alle, at Folkeforbundet som sådan intet kunne eller ville foretage sig, med mindre de to vestlige stormagter Frankrig og England var enige, og i Paris og London førtes appeasementpolitik overfor de to store autoritære regimer i Europa.

Amsterdam Internationalen forblev en skarp kritiker af appeasementpolitikken. Den støttede Folkeforbundets nedrustningsbestræbelser, men forlangte samtidig, at Folkeforbundet reagerede over for de overgreb på folkeretten og de almindelige menneskerettigheder, som de nye autoritære stater foretog. Det forekommer en smule barokt, at formanden for det engelske TUC – som også var præsident i Det internationale Fagforbund – i midten af 1930'erne søgte at overbevise den konservative, forhenværende premierminister Baldwin om, at England måtte opruste og opgive den appeasementpolitik, som den konservative regering med Chamberlain som talsmand stod for. Citrine havde besøgt det kommunistiske Rusland flere gange og set, hvordan Stalin oprustede og forberedte sig på en

krig mod Tyskland.³² England måtte gøre det samme.

Nedrustningskonferencens sammenbrud var et alvorligt tilbageslag for arbejderbevægelsen. Mens folk talte om fred, forberedte staterne sig på krig. Tidligere tiders forestillinger om at arbejderbevægelsen kunne bekæmpe krig ved generalstrejke var gemt bort, men den nye satsning på Folkeforbundssystemet havde vist sig lige så virkningsløs som den gamle.

Kampen mod fascismen

I Amsterdam Internationalens historie står Ruhrkrisen i 1923 som det første vendepunkt. Nazismens sejr i Tyskland i 1933 blev det andet. Her væltede fundamentet under Det internationale Fagforbund. Kontoret var i hast flyttet fra Berlin i månederne forinden. Men Internationalens største medlemsorganisation forsvandt fra den ene dag til den anden – og dermed også en tredjedel af Internationalens økonomi. I den internationale fagbevægelse var man ikke i tvivl om betydningen af nazismens sejr i Tyskland. På repræsentantskabsmødet i Zürich i april 1933 kaldte Walter Citrine det for “det mest kritiske Øjeblik” siden verdenskrigen, “efter at fascismen foruden Italien, Polen, Ungarn, Balkanlandene osv. nu også har erobret Tyskland”. På bestyrelsens første møde i det nye hovedsæde i Paris protesterede man mod fængslingerne af de tyske fagforeningsledere og enedes om at fremlægge et forslag om “en moralsk og materiel boykot af Tyskland” for den forestående kongres i Bryssel. I begyndelsen af maj havde nazisterne besat samtlige fagforeningsbygninger og kontorer i hele landet og udnævnt egne kommissærer til at overtage ledelsen i de faglige organisationer, og kort derefter tog Dr. R. Ley fat på at opbygge den nye tyske Arbejdsfront, der skulle afløse de frie fagforeninger.³³ Herhjemme orienterede De Samvirkende Fagforbunds blad *Arbejderen* udførligt om udviklingen i Tyskland.

Mens Citrine og Amsterdam Internationalen ikke var et øjeblik i tvivl om alvoren i den nazistiske magtovertagelse, var regeringsledere og udenrigsministerier i de europæiske hovedstæder mere tøvende og usikre. Var Hitler en døgnflue? Skulle og kunne der laves aftaler med denne gale østriger, der var blevet tysk kansler? Det rystede tilsyneladende ikke regeringsledere, at fagforeningerne blev opløst. De var heller ikke rystede, da Tyskland efter kort tid forlod Folkeforbundets nedrustningskonference.³⁴

Kampen mod fascismen og kampagnen mod krig og oprustning blev fra 1933 to hovedtemaer i Amsterdam Internationalen. Efter den nazistiske magtovertagelse i Tyskland var det dog en vingeskudt Internationale, der nok kunne vedtage resolutioner og appellere til Folkeforbundet og det internationale samfund, men ellers måtte bruge sin organisatoriske energi på at udvikle politiske programmer og organisere den ene hjælpeaktion efter den anden – til fordel for den spanske republik under borgerkrigen, til østrigske og tjekkiske arbejdere og i det hele taget mennesker på flugt i Europa.

I det “aktionsprogram” for 1933-34, som Amsterdam Internationalen vedtog i kølvandet på den nazistiske magtovertagelse i Tyskland, blev det konstateret, at den styrke, som den internationale arbejderbevægelse havde haft ved verdenskrigens afslutning, nu var stærkt svækket. I nogle lande stod arbejderorganisationerne i “en fortvivlet kamp for at forsvare de mest elementære friheder og aktionsmuligheder”. Programmet opstillede fire hovedtemaer: det økonomiske liv, socialpolitikken, kampen mod krig og fascisme og for afrustning, og propaganda og udvidelse af fagbevægelsens aktioner i hele verden og fagligt opbygningsarbejde.³⁵ På kongressen i Bryssel i august 1933 blev den internationale boykot over for Hitler-Tyskland besluttet i samarbejde med den Socialistiske Internationale.³⁶

Snart måtte den internationale fagbevægelse konstatere, at fascismens fremgang ikke stoppede med Tyskland. Flere lande

bukkede under for det fascistiske tryk i den følgende tid – Østrig, Bulgarien, Letland og Estland. Kampen mellem demokrati og fascisme var trådt ind i en afgørende fase, lød det fra Det Internationale Fagforbund. På repræsentantskabsmødet i Weymouth i august 1934 var kampen mod fascismen hovedtema. Helt overordnet så man kampen mod fascismen som en kamp for demokratiske rettigheder og “verdensfreden”. For at kunne bekæmpe fascismen var det nødvendigt at forstå dens årsager, hed det, og den første vigtige årsag så man i den økonomiske krise og kapitalismens strukturelle krise, som ramte stort set alle lag i samfundet. Den anden årsag var den politiske, parlamentarismens svaghed over for nationalisme og racehad. “På såvel nationalt som internationalt plan har parlamentarismens utilstrækkeligheder og svigt betydet, at de brede masser har mistet sympatien for og er blevet fremmedgjort i forhold til demokratiet.” De brede masser led under krisen, de frygtede en ny krigs grusomheder og forventede, at de demokratiske institutioner ville handle og regere i folkets interesse. De var blevet skuffet. De fascistiske regimer baserede deres styre på vold, men de demokratiske kræfter måtte i kampen mod fascismen ikke give afkald på det demokratiske princip; fra Det Internationale Fagforbund lød der en opfordring til sammenhold blandt alle demokratiske kræfter i kampen mod fascismen.³⁷ Blev fascismens årsager fjernet, kunne fascismen besejres.

Demokratiernes nederlag blev det dominerende tema de følgende år.³⁸ Gang på gang kritiserede Amsterdam Internationalen Folkeforbundet for passivitet og manglende indgriben over for de fascistiske regimer. Den arrangerede en anti-krigskonference i oktober 1935, og kongressen i London i juli 1936 fordømte i skarpe vendinger den italiensk-abessinske krig og Hitlers “pagtbrud” med besættelsen af Ruhr-distriktet.³⁹ Fra 1936 blev der lagt mange kræfter i støtte til republikken under den spanske borgerkrig. Der blev indkaldt til en

ekstra kongres i Paris i september 1938 med situationen i Spanien som eneste punkt. Der blev organiseret støtteindsamlinger til fordel for Spanien, og igen fordømtes Folkeforbundet og den engelske regerings ikke-interventionslinje. Ingen kunne misforstå budskabet fra Det internationale Fagforbund: De demokratiske lande og Folkeforbundet svigtede i kampen mod fascismen. Da Japan overfaldt Kina, og Folkeforbundet igen forholdt sig afventende, lød der skarp kritik fra Amsterdam: Der var ganske enkelt ingen undskyldninger for ikke at skride til sanktioner; en fremmed stat overfaldt en uafhængig stat. Aksen Berlin – Rom – Tokio aftegnede sig stadig tydeligere. De europæiske politikere og demokratiske stater måtte tage affære, ikke mindst den engelske regerings stilling var afgørende, underforstået at det ikke kunne være de faglige organisationers opgave at iværksætte en aktion.

De politiske temaer stod øverst på den internationale faglige dagsorden i de sidste år af trediverne, og alle syntes at være klar over, at man arbejdede på lånt tid, hvilket blot bekræftedes af kriserne omkring Østrig og Tjekkosllovakiet i 1938-39.⁴⁰ I de sidste år før krigen udfyldte den internationale fagbevægelse en vigtig rolle ved at yde humanitær hjælpetjeneste i de konflikter, som den store politik afstedkom. Det internationale Fagforbunds arkiv er langt hen en registrant over det internationale diplomatis fiaskoer.

Det økonomiske program

På flere punkter var den internationale fagbevægelse i mellemkrigsårene fremsynet og moderne på den økonomiske politiks område. Den kritiserede Versailles-traktatens krigsskadesbestemmelser med stort set de samme argumenter som Keynes i *The Economic Consequences of the Peace* (1919): De store krigsskadeserstatninger ville skabe uro i den europæiske økonomi og forsinke Tysklands økonomiske genopretning. Under krisen i 1930'erne foreslog Amsterdam Inter-

nationalen europæisk samarbejde om bl.a. prisstabilisering og et europæisk fællesmarked, samt en anti-cyklisk politik fra regeringernes side, bl.a. ved iværksættelse af offentlige arbejder. Meget af det tankegods, der blev almindelig økonomisk visdom efter 1945, blev formuleret allerede i disse år og den europæiske dimension understreget. Igen er det værd at bemærke den vægt, som den internationale fagbevægelse tillagde Folkeforbundet og ILO som de instanser, der kunne intervenere i og regulere den internationale/europæiske økonomi.

På den internationale konference i Genua om økonomisk genopretning af Europa i foråret 1922 havde Det internationale Fagforbund talt for en stabilisering af de europæiske valutaer, international kontrol med fordeling af råstoffer og annullering af krigsgælden.⁴¹ Disse forslag blev gentaget under krisen i 1930'erne.

Det oplæg til Internationalens økonomiske program, som tyske Theodor Leipart fremlagde i februar 1929, rummede både anbefalinger, som skulle fremføres internationalt, og nationale tiltag. I den første del indgik en styrkelse af Folkeforbundet, afvikling af toldskrænker i Europa og fremme af ensartede arbejdsbetingelser i de forskellige lande.⁴² Det internationale Fagforbund ville modvirke, at der blev konkurreret på dårlige arbejdsforhold. På kongressen i Stockholm i juli 1930 rejstes kravet om en 44 timers arbejdsuge. Efter Stockholm gik Det internationale Fagforbund og den Socialistiske Internationale sammen om at udarbejde et økonomisk kriseprogram. 44-timersugen blev allerede på repræsentantskabsmødet i Madrid i april 1931 ændret til krav om en 40 timers arbejdsuge. Det blev herefter Amsterdam Internationalens hovedkrav i kombination med kravet om iværksættelse af offentlige arbejder. I det økonomiske reformprogram indgik tillige etableringen af en international investeringsbank (Bank for International Settlement). I flere af disse forslag blev ILO tillagt en vigtig rolle i genopretningen af ver-

densøkonomien. Generelt blev der argumenteret imod nationale toldskrænker og for etablering af et europæisk fællesmarked. Afvikling af handelsbarrierer og etablering af stabile valutakurser var vigtige punkter i det økonomiske program.

Senere blev der nedsat en international ekspertgruppe med "fagforeningsøkonomer" fra en række lande. Fra Danmark deltog Niels Lindberg. Det var dog de svenske erfaringer med en aktiv økonomisk krisepolitik, der især tiltrak sig interesse.⁴³ Det forslag, som blev udarbejdet, må karakteriseres som et uhyre "pragmatisk" økonomisk reformprogram, der prioriterede arbejderklassens livsvilkår som første mål. De socialistiske perspektiver kom i anden række. I forslaget fremhævedes højere lønninger og arbejderklassens stigende købekraft som et middel til økonomisk vækst.⁴⁴

Planlægning blev i 1930'erne et centralt begreb i socialistiske økonomers tænkning og dermed også i Amsterdam Internationalen. Fokus flyttedes hermed i stigende grad fra det internationale til det nationale niveau, hvor statslig planlægning blev fremhævet som led i en krisebekæmpende økonomisk politik med offentlige investeringer. Staten skulle spille en aktiv rolle i samfundsøkonomien. I beretningen til repræsentantskabsmødet i København i maj 1935 blev den "systematiske udvikling af planøkonomiske fordringer" fremhævet som "det vigtigste område i kampen mod fascismen".⁴⁵

I fremhævelsen af planlægning lå samtidig et afgørende brud i grundlaget for fagbevægelsens økonomiske program, som det blev bemærket i de "Retningslinjer for fagforeningerne til kriseforebyggelse og krisebekæmpelse", som blev udarbejdet op til den sidste kongres i Zürich (i juli 1939) før krigens udbrud. Her kunne man læse, at bekendelsen til planøkonomi i sidste instans udgik "fra den erkendelse i fagbevægelsen, at kriserne ikke er uundgåelige naturkatastrofer, men kan undgås, når de i rette tid bliver imødegået med egnede midler". Så

sent som i 1931 havde fælleskommissionen mellem den socialistiske og den faglige Internationale erklæret, at økonomiske kriser og arbejdsløshed "til alle tider" ville være uløseligt forbundet med kapitalismen. Kriser var "det kapitalistiske økonomiske systems forbandelse", lød det. I 1939 så man anderledes på det. Da slog man til lyd for planøkonomi ud fra forestillingen om, at det var muligt at planlægge sig til en "krisefri" økonomisk udvikling. Et af midlerne var en aktiv og langsigtet konjunkturpolitik. Med det udgangspunkt måtte fagbevægelsen i kommende krisetider fastlægge sine økonomisk-politiske synspunkter, og så tilføjes: "uden at miste endemålet af syne".⁴⁶

Som fremhævet af Patrick Pasture var der sideløbende med betoningen af den statslige planlægning på nationalt niveau en klar forståelse af de nationale økonomiers internationale afhængighed. I Det internationale Fagforbund opereredes eksplicit med begrebet "det europæiske fællesskab" og tanker om Europa som "en økonomisk organiseret enhed".⁴⁷ Det var imidlertid ikke nogen nem sag at vinde gehør for de økonomiske planer, som den internationale fagbevægelse lagde frem. Den skulle både overbevise skeptikere i ILO og i Folkeforbundet, og det var stadig de neo-klassiske teorier, som herskede i Folkeforbundets økonomiske afdeling. På det økonomiske område opnåede den internationale fagbevægelse ingen resultater, og det samme kunne for så vidt siges om alle andre bestræbelser for at gennemføre internationale økonomiske aftaler.⁴⁸ Den økonomiske udvikling i Europa gik i retning af øget selvforsyning, opbygning af toldbarrierer og indskrænkninger i det internationale samarbejde. Med nazismens magtovertagelse i Tyskland blev der sat et endegyldigt punktum for enhver forestilling om økonomiske tiltag mod krisen på internationalt niveau. Det internationale Fagforbund kunne blot se til, at det i de sidste år af 1930'erne var oprustningen, der skabte økonomisk vækst i Europa.

Det socialpolitiske program

Fra genoprettelsen i 1919 havde Amsterdam Internationalen en markant socialpolitisk profil, og den udbyggedes under krisen i 1930'erne.⁴⁹ Fredsprogrammet fra Bern og Amsterdam i 1919 var i starten det socialpolitiske grundlag, som Amsterdam Internationalen arbejdede ud fra. Arbejdstidskravet havde høj prioritet gennem hele perioden. I 1920'erne var ratifikation af Washington konventionen om 8-timersdagen en hovedsag. Det lykkedes at få en række lande til at underskrive, men ingen af de store industrilande.⁵⁰ Under krisen i trediverne blev 40-timersugen det vigtigste krav. Det blev fremført på de årlige konferencer i ILO og hver gang med et nedslående udfald. Ordet "skuffelse" blev ofte benyttet i de efterfølgende beretninger til repræsentantskabet i Det internationale Fagforbund. En skrivelse fra Schevenels i marts 1937 taler sit tydelige sprog: Først havde Internationalen forsøgt at få gennemført en generel konvention om 40-timersugen i ILO, men uden held. Så havde man forsøgt at få den gennemført for enkelte brancher, med lige så ringe succes. Nu var man så vendt tilbage til det tidligere forslag om en almindelig konvention om 40-timersugen.⁵¹ Frustrationen over de manglende resultater af indsatsen for 40-timersugen var ikke til at tage fejl af.

Udbygningen af det socialpolitiske program tog fart op til kongressen i Stockholm i 1930. Tanken var da, skriver Schevenels, at Internationalen ikke længere skulle begrænse sig til virksomheden inden for rammerne af ILO. I 1932 lå et udkast til socialpolitisk program så nogenlunde klart. Hovedprincipperne blev samlet under 4 overskrifter: 1) koalitionsret; 2) socialforsikring – herunder krav om indførelse af en række forsikringsordninger som sygesikring, forsikring ved invaliditet, alderspension, arbejdsløshedsforsikring, ulykkesforsikring, sikring ved arbejdsbetinget sygdom; 3) arbejderbeskyttelse – bl.a. med afsnit om lærlinge og erhvervsuddannelse, om kollektive aftaler og mægling/voldgift i faglige konflikter; og 4)

Walther Citrine (1887-1983), engelsk fagforeningsleder og socialdemokratisk politiker. Han var præsident for The International Confederations of Free Trade Unions 1928-1945. På billedet åbner han TUCs kongres I 1946. (Foto, Arbejdermuseet & ABA)

kontrol og gennemførelse af arbejderbeskyttelse. Det socialpolitiske program blev diskuteret både i medlemsorganisationer og centralt og blev genstand for en ny behandling i forbindelse med kongressen i Bryssel i 1933.⁵²

Tilbage står den konklusion, at tanken om at bruge ILO som et internationalt organ til at presse stater til at gennemføre en progressiv socialpolitisk lovgivning nationalt åbenbart var urealistisk i en verden, hvor nationale hensyn havde første prioritet.⁵³ Er det på den baggrund misvisende at betegne ILO som en fiasko, som Antoine Fleury hævder? Det er selvsagt et spørgsmål om grundlaget for en vurdering. Hvis målsætningen reduceres og perspektivet forlænges, kunne det hævdes, at det lykkedes for ILO at opbygge en kompetence og ekspertise, som på længere sigt kunne nyttiggøres.⁵⁴ Men for den internationale fagbevægelse,

der arbejdede for konkrete fremskridt, var resultaterne skuffende. Den Internationale Arbejdsorganisation var i denne periode en lige så svag organisation – som Folkeforbundet som helhed viste sig at være.

“Europas forenede Stater” – “krigens mål” i 1940

Den internationale og europæiske tanke var det centrale i det oplæg, som Amsterdam Internationalen efter krigens udbrud rundsendte til medlemsorganisationerne om den internationale fagbevægelses “krigsmål”. Dette dokument – stemplet “fortroligt” – udsendtes i marts 1940 med henblik på videre behandling i maj. I det danske LO så man ikke meningen med denne “fortrolighed”. Det er da også svært at se det sprængfarlige i notatet, interessant er det dog alligevel. Ordlyden i dokumentet tyder på, at

lederne i den internationale fagbevægelse på det tidspunkt ikke forestillede sig nogen langvarig krig. De var så småt ved at forbedre sig på en kommende "fredskongres". Kravet var, at den internationale arbejderbevægelse måtte have mulighed for at deltage for at sikre, at de økonomiske og sociale krav kom stærkere med i en kommende fredsftale. "Uden social retfærdighed ville en varig verdensfred være utænkelig." Den erkendelse blev allerede draget efter krigen 1914-1918, og den blev gentaget.

Det er værd at notere notatets skarpe kritik af Folkeforbundet. Man påpegede misforholdet mellem de udpræget liberale politiske traditioner, som havde været bestemmende for Folkeforbundet, og de krav til planmæssig handling, som den internationale økonomi havde nødvendiggjort. Folkeforbundet havde svigtet "hovedsageligt fordi det ikke var et folkenes forbund, men regeringernes forbund." Derfor ville det være en hovedopgave efter en krig at skabe et ægte folkenes forbund, som ville være i stand til at træde effektivt op imod en angribende stat, der brød aftaler, med virksomme sanktioner. Den igangværende krig demonstrerede med al tydelighed, at der ikke eksisterede et folkenes forbund, der kunne sikre den kollektive sikkerhed og handle frit i forhold til de enkelte staters særinteresser. Nationale "aspirationer" måtte begrænses for at sikre opretholdelsen af visse almene rettigheder, lød det.

Det var en overordnet opfattelse, at de problemer, som var blevet rejst med den sidste krig (1914-1918), ikke var blevet løst. "De rummede kimen til nye krige." Bestræbelserne i retning af økonomisk selvforsyning havde forstyrret det internationale økonomiske samarbejde og det europæiske arbejdsmarked og dermed skadet beskæftigelsen i Europa. De internationale økonomiske konferencer havde kun vist liberalisomens begrænsninger, hed det.

Det 8 sider lange dokument sammenfattede synspunkterne i tre punkter: For det første nogle generelle krav til en kommende

fred, for eksempel reorganisering af Folkeforbundet; for det andet nogle økonomiske krav, eksempelvis gennemførelsen af nationale og internationale planøkonomiske tiltag; og for det tredje en række sociale krav. Det hele skulle ende op i et forslag om at skabe "Europas forenede stater".⁵⁵ Folkeforbundet havde svigtet, på både det politiske, det økonomiske og sociale område. Det var det centrale budskab i dette dokument fra 1939-40, som således fældede en hård dom over Folkeforbundet, men dermed også fældede dom over Internationalens egen strategi, der havde knyttet så store forventninger til det nye folkeforbundssystem. I 1939-40 søgte de faglige ledere således at drage læren af freden i 1919 og Folkeforbundets utilstrækkeligheder, og de begyndte allerede da – som flere andre – at tænke i et øget europæisk samarbejde efter krigen.

Afslutning

Skal vi sammenfatte nogle hovedbegreber i Amsterdam Internationalens politik og strategi, kan pacifisme og anti-militarisme være de første. Ud fra en erkendelse af de svage magtmidler, fagbevægelsen reelt kunne mønstre i en krigssituation, var nedrustningskonferencens sammenbrud i 1933 også et nederlag for den internationale fagbevægelse.

Anti-kommunismen var en anden markant side af Amsterdams politiske profil. Hermed distancerede den sig fra revolution og voldelige metoder. Med den skarpe anti-kommunistiske profil ville den socialdemokratiske fagbevægelse både udtrykke sin insisteren på de faglige organisationer som frie og uafhængige organisationer, der ikke var underlagt statsmagten, og en afstandtagen fra opfattelsen af de faglige organisationer som revolutionære organisationer. Fagforeninger var ikke samfundsomstyrtende organer. Budskabet fra Amsterdam var, at dens medlemsorganisationer virkede på demokratiets grundlag og uden brug af vold.

Generelt virkede Det internationale Fagforbund efter 1918 ud fra et bredere strategisk og politisk program end den gamle faglige Internationale før 1914 havde gjort. Den beskæftigede sig ikke kun med faglig politik i snæver forstand, men gik ind i fredssagen, udformede et økonomisk program og et socialpolitisk program og blandede sig i den internationale politik store emner. Plan og planlægning blev centrale begreber i den økonomiske politik, og med den accentuering, som disse begreber fik, bevægede den internationale fagbevægelse sig også i retning af en grundlæggende opfattelse af, at den kapitalistiske økonomi kunne reguleres og befris for de iboende tendenser til krise. Den talte også konsekvent for internationalt samarbejde, først og fremmest på europæisk niveau. Den europæiske tanke, som lovpristes efter 1945, var Amsterdam Internationalen fortaler for 1940. Således repræsenterede Det internationale Fagforbund internationalismen i et Europa behersket af den nationalisme, som fredsmagerne i Paris i 1919 havde gjort til et bærende princip for en fred i Europa, som skulle sikre demokratiet. Det stod tillige klart, at Amsterdam Internationalen som led i processen afskrev hvad, der måtte have været tilbage af ældre revolutionære socialistiske formuleringer.

Grundlæggende var Internationalen ledet af tanken om at arbejde for sociale reformer og fremme en international regulering af arbejdsforhold gennem ILO og opbygge en kollektiv sikkerhed i det internationale samfund gennem Folkeforbundet. For så vidt var det samme form for tænkning, som E.H. Carr i 1939 kritiserede i *The Twenty Years' Crisis 1919-1939*, hvor han understregede, at forudsætningen for at internationale traktater ville blive opfattet som bindende var, at der eksisterede et samfund, der ville håndhæve dem.⁵⁶ Et sådan internationalt samfund eksisterede ikke.

Den internationale fagbevægelse havde i 1919 vundet sin første store sejr med vedtagelsen af "Arbejdscharteret", og den forblev

loyal over for de tanker, som lå til grund for formuleringen af folkeforbundspagten i 1919, men som regeringschefer og politiske ledere snart glemte til fordel for egne nationalpolitiske interesser. Det kunne undre, at Amsterdam Internationalen investerede så mange kræfter i indsatsen over for Folkeforbundet, men hvad var alternativet? Amsterdam Internationalen var en kritisk medspiller, men dog ubestrideligt en medspiller, selv i slutningen af 1930'erne da Folkeforbundets afmagt stod klart for enhver.

Noter

1. Denne tese fremhæver Geert Van Goethem både i "The International Federation of Trade Unions, 1919-1945" i Marcel van der Linden (ed.), *The International Confederation of Free Trade Unions*, 2000, p. 86 og p. 93 og i hovedværket *The Amsterdam International. The World of the International Federation of Trade Unions (IFTU), 1913-1945*, London 2006.
2. Geert Van Goethem, *The International Federation of Trade Unions, 1919-1945*, 2000, p 87.
3. Walther Schevenels, *Forty-Five Years International Federation of Trade Unions 1901-1945*, Brussels 1956.
4. I *The Treaty of Versailles. A Reassessment After 75 Years*, eds. Manfred F. Boemeke, Gerald D. Feldman and Elisabeth Glaser, Cambridge 1998, p.511. Se også Patricia Clavin, "Europe and the League of Nations", *Twisted Paths. Europe 1914-1945*, ed. Robert Gerwarth, 2008, pp. 325-354.
5. Vedr. Folkeforbundet i 1920'erne, se Zara Steiner, *The Lights That Failed. European International History 1919-1933*, Oxford 2005, pp. 349 ff.
6. Zara Steiner, *The Triumph of the Dark. European International History 1933-1939*, Oxford 2011, p.178.
7. Kildegrundlaget er – som i artiklen "Faglig Internationalisme før Anden Verdenskrig", *Arbejderhistorie*, 2011 nr.3 – de 25 kasser i LO-arkivet på ABA med numre fra 554 til 578. I artiklen bruges udtrykket Det internationale Fagforbund synonymt med Amsterdam Internationalen.
8. Den internationale Faglige Central, kasse 554, læg 2 (Leeds), læg 3 (København), læg 4 (Stockholm) og læg 6 (London).
9. Den internationale Faglige Central, kasse 555, læg 3 med de trykte resolutioner og protokol fra

- Bern og Amsterdam. Se også Edo Fimmen, *The International Federation of Trade Unions. Development and Aims*, Amsterdam 1922
10. Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), p. 95-97. Se også P. Schou, *Nationernes Samfund. En Oversigt over Folkeforbundet og dets Forudsætninger*, København 1926, s. 214-222.
11. Antoine Fleury, "The League of Nations.: Toward a New Appreciation" (1998), op.cit. p.510 og Zara Steiner, *The Lights That Failed. European International History 1919-1933*, Oxford 2005, p. 367.
12. Geert Van Goethem, *The International Federation of Trade Unions, 1919-1945* (2000), p.87.
13. Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), p. 101-2
14. Vedr. krigsgældsproblematikken, se: Den internationale Faglige Central kasse 556, læg 3 og 4 og kasse 558 læg 5.
15. Vedr. forholdet mellem Amsterdam og Moskva: Den internationale Faglige Central, kasse 555 læg 20, kasse 556, læg 18 og læg 25, kasse 559 læg 24, kasse 561 læg 25, kasse 562 læg 6 og kasse 571 læg 7.
16. Den internationale Faglige Central, kasse 559, læg 24: Oplysninger om Amsterdam og den såkaldte Røde Fagforeningsinternationale (februar 1924) og kasse 560, læg 2 vedr. kongressen i Wien.
17. Lord Citrine, *Men and Work an autobiography*, London 1964, pp. 253 ff,
18. Den internationale Faglige Central, kasse 561, læg 5, 6, 22 og 25 (med samling af "officielle" dokumenter).
19. Lord Citrine, *Men and Work an autobiography*, London 1964, pp. 89-94.
20. Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), p. 139.
21. Vedr. Verdenskongressen mod krig 1922 se Den internationale Faglige Central kasse 556, læg 31 og kasse 557 læg 25. Se også Willy Buschak, *Edo Fimmen. Der schöne Traum von Europa und die Globalisierung* (2002), pp.73-82.
22. Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), pp. 130-31 og pp. 187-88.
23. Geert Van Goethem, *The International Federation of Trade Unions, 1919-1945* (2000), p. 93.
24. Jvf. Geert Van Goethem, *The International Federation of Trade Unions, 1919-1945* (2000), pp.107-109.
25. Stephen J. Lee, *The European Dictatorships 1918-1945* (1987) er stadig en fin oversigt.
26. Vedr. konflikter i efterkrigsordningen, se Mark Mazower, *Dark Continent. Europe's Twentieth Century* (1998), pp. 40 ff.
27. Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), p.186-87: "In those days, the fact that the Trade Unions and the Socialist parties of the pre-1914 days had been unable to prevent the war, had been felt as a serious failure, almost inexcusable, precisely because prevention of war had been one of their most important objectives in the international field."
28. Den internationale Faglige Central, kasse 557, læg 13 vedr. Kongressen i Rom. Jf. Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), pp. 128-29.
29. Den internationale Faglige Central, kasse 561, læg 12: "Fortroligt" notat udarbejdet af Johs. Sassenbach "International kamp mod krig og militarisme", vedtaget på bestyrelsesmødet den 1. december 1924.
30. Den internationale Faglige Central, kasse 572, læg 18.
31. Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), p. 224.
32. Lord Citrine, *Men and Work an autobiography*, London 1964, pp. 350-55.
33. Se Repræsentantskabsmøde i IFC, Zürich 9.-11. april 1933, *Arbejderen*, 1932-33, s. 201-2; se også: A. Kocik, "Den tyske Fagbevægelse under Nazisternes Styre" og "De nationalsocialistiske Fagforeninger i Tyskland", *Arbejderen*, 1932-33, s. 233 ff. og s. 241 ff. Se også "Internationalerne og Stillingen i Tyskland", *Arbejderen*, 1932-33, s.236.
34. Se Zara Steiner, *The Triumph of the Dark* (2011), pp. 9 ff.
35. Den internationale Faglige Central, kasse 573, læg 9: "Aktionsprogramm 1933/1934".
36. Den internationale Faglige Central, kasse 574, læg vedr. Den Internationale faglige Kongres i Bryssel 1933.
37. Den internationale Faglige Central, kasse 575, læg 506. "Der Kampf gegen den Faschismus im Jahre 1934", Mødet i Weymouth august 1934.
38. Den internationale Faglige Central, kasse 575, læg 518. IFC Repræsentantskabsmøde i København maj 1935.
39. Den internationale Faglige Central, kasse 575. Anti-krigskonferencen i oktober 1935 og London-konferencen i juli 1936.
40. Den internationale Faglige Central, kasse 577. IFC Repræsentantskabsmøde i Oslo februar 1938 og møde i Paris marts 1938. Se også kasse 57 læg 2, 4 og 10 vedr. indsamlinger.
41. Se Patrick Pasture, "The Interwar Origins of International Labour's European Commitment (1919-1934)", *Contemporary European History*, 10.2 (2001), p. 223.
42. Den internationale Faglige Central, kasse 569, læg 24: "Verdensøkonomiens stilling og DIFC's økonomiske program" (Februar 1929).
43. Den internationale Faglige Central, kasse 577

- læg 12: Beretning til repræsentantskabsmødet i Oslo 1938.
44. Geert Van Goethem, *The International Federation of Trade Unions, 1919-1945* (2000), pp. 117-119 og Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), pp. 174-75.
45. Den internationale Faglige Central, kasse 575 læg 17.
46. Den internationale Faglige Central, kasse 578, læg 16: IGB Kongres i Zürich 5.-8. juli 1939. "Richtlinien der Gewerkschaften zur Krisenverbeugung und Krisenbekämpfung".
47. Patrick Pasture, "The Interwar Origins of International Labour's European Commitment (1919-1934)", *Contemporary European History*, 10. 2 (2001), pp. 232-33; Geert Van Goethem, *The International Federation of Trade Unions, 1919-1945* (2000), pp. 118-19 og Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), pp. 173-83.
48. Patricia Clavin, *The Failure of Economic Diplomacy. Britain, Germany, France and the United States, 1931-36* (1996).
49. Se Van Goethem, *The Amsterdam International* (2006), pp. 133-156 vedr. det socialpolitiske program og ILO..
50. Van Goethem, *The Amsterdam International* (2006), pp. 146-47.
51. Den internationale Faglige Central, kasse 576, læg 2.
52. Den internationale Faglige Central, kasse 572, læg 12 og kasse 573, læg 4. Jf. Walther Schevenels, *Forty-Five Years* (1956), pp. 184-86.
53. Van Goethem, *The Amsterdam International* (2006), p. 151.
54. Denne bedømmelse af ILO støtter sig til Zara Steiner, *The Lights That Failed* (2005), p. 368 og p. 624.
55. Den internationale Faglige Central, kasse 578, læg 27: "Die Gewerkschaften und die Kriegsziele".
56. I bogens sidste del, *The Twenty years Crisis 1919-1939* (1995), især pp. 159-67.

Abstract

Knud Knudsen: Trade Union Internationalism before the Second World War, Part Two, Arbejderhistorie 1/2012, s. 48-65.

The article deals with the politics and strategy of the social democratic International Federation of Trade Unions (IFTU – also

known as the Amsterdam International) for the period 1919-40. In the first years after its reconstitution in 1919 the Amsterdam International had a comparatively activist profile. Anti-communism became a pronounced part of this political profile of the Amsterdam International: the trade unions should not be organs for revolution. Amsterdam distanced itself from the use of physical force in the trade union struggles and accused the communist Red International of Labour Unions (RILU) of being subordinate to national and political interests. Unlike the trade union international before the Great War the Amsterdam International had a broader trade union political profile. From the beginning it engaged itself in the peace movement and to an increasing extent the cause of disarmament and from the mid-1920s the primary strategy rested on seeking influence on the system of the League of Nations – embracing the ILO – which was established at the end of the War. The Amsterdam International formulated its own economic and socio-political programmes, which were put forward to the League of Nations and the ILO. During the economic crisis of the 1930s the chief political themes were: a shortening of the working day (a 40 hour week), public work projects, and state planning. After the Nazis had come to power in Germany in 1933 – which resulted in the disbanding of Europe's largest trade union movement – it was the main political themes, especially the fight against fascism and war, that dominated the trade union International. It is a chief premise in the article that throughout the whole period the Amsterdam International worked on the basis of and in relation to the League of Nations' system first established in 1919-20. The same nationalistic forces that undermined the League also lay behind the impotence of the Amsterdam International.

Knud Knudsen,
lektor ved Historie, Aalborg Universitet
email: kk@cgs.aau.dk, tlf: 98 18 29 61